

stva s tem, da se razširijo olajšave in uvaja poldnevni pouk, ker bi baje na tak način pridobila šola naklonjenost prebivalstva.

Državni preodkazi in kranjski deželni zbor.

Avstrijske dežele so dolgo let omagovale pod finančno težo in pod nepokritim deficitom. Vse so jadikovale, da jim dela vzdrževanje ljudske šolstva največje preglavice. Država si je pač pridržala nad šolstvom vodstvo in vse nadzorstvo, a pokritje je naložila posameznim deželam. Učiteljske organizacije so upoštevale opravičeno tarnanje dežel, zato so na nešteti shodih in skupščinah, z mnogimi peticijami in interpelacijami in sploh ob vsaki možni priliki opozarjale državo, da je dolžna izdatno prispevati za pokritje deželnih primanjkljajev.

Že leta 1899. je izjavil naučni minister Hartl nasproti organizovanemu avstrijskemu učitelstvu, ki je tedaj zborovalo na Dunaju, da bodo sanirane deželne finance samo v ta namen. Lansko leto šele je stopil v ospredje mali finančni načrt, po katerem so bili deželam zasigurani državni preodkazi. Če ne bi bilo gotovo, da se s tem malim finančnim načrtom izboljša gmotno stanje državnih uradnikov in da se z državnimi preodkazi regulirajo plače ljudskošolskemu učitelstvu, ne bi bil rešen ta načrt. Nepregledna škoda za učitelstvo vseh dežel je, da je bil državni zbor odgoden predčasno. Mnogo upanja je bilo namreč, da se sprejme predlog socialnih demokratov, ki so zahtevali, da se uporabi od državnih preodkazov 90 % zgolj za regulacijo učiteljskih plač.

Kranjska dežela dobi po teh državnih preodkazih iz davka na žganje 2.020.710 K, vrhutega pa dobi od presežka in osebne dohodnine še 116.000 K. skupaj torej vsako leto najmanj 2.136.710 K.

Ta moralna in materialna zmaga je v prvi vrsti sad mnogoletnega truda učiteljskih organizacij.

Večina kranjskega deželnega zbora je morala pod tem vtiskom ugrizniti v kisljo jabolko, da regulira kranjskemu učitelstvu službene prejemke. Dasi je bil šele pred dvema letoma sankcioniran zakon o šolskem nadzorstvu, vendar je strnila to regulacijo z načrtom novega šolskega zakona. Ta načrt pa je namenoma v mnogih točkah tak, da ni misliti v doglednem času na najvišje potrjenje, ker nasprotuje državnim temeljnim zakonom in državnim šolskim zakonom. S tem pa padejo tudi vsi upi kranjskega učitelstva za istotoliko časa vsaj po približnem izboljšanju gmotnega stanja.

V šolskem odseku se predloženi načrt bistveno ni izpremenil. Popravili so sicer nekaj ločil in zaradi lepšega tudi nekatere manj važne točke. Temeljne plače so ostale iste, kakor jih predlaga načrt. Najvažnejša je pač izprememba petletnic v triletnice. Če bi se že v šolskem odseku ne odpravila ta gorostasna napaka, potem bi zlasti starejše učitelstvo ne imelo od te regulacije prav nobenega priboljška. Izboljšala se je tudi stanarina nadučiteljem, ki pa ne šteje v penzijo. Nanovo se je podelila stanarina samo ljubljanskemu učitelstvu, ostalo učitelstvo po deželi pa menda lahko prebiva kar pod milim nebom. Učitelstvu z usposobljenostnim izpitom se je zvišal adjutum od 800 na 1200 kron. Vsi veroučitelji so pomaknjeni takoj pri vstopu službe v I. plačilni razred; toda zvišale so se jim tudi letne nagrade za tedensko uro na 30, oziroma na 60 K. V imenu narodno-napredne stranke je podal v šolskem odseku poslanec E. Gangl obširno izjavo, kjer se dotika važnejših točk, ki so vredne temeljite poprave. Dvorni svetnik vitez O. Kaltenecker je zahteval v imenu vlade, da se glede plač ustanovi provizorij, da se torej loči šolski zakon od službenih prejemkov. Grof Margheri je izjavil kot pooblaščenec veleposelstniške kurije, da se ne more strinjati z načrtom, pač pa se ogreva za nasvet vladnega zastopnika.

V pondeljek je bila o novem ljudskošolskem zakonu v deželni zbornici glavna razprava. V splošni debati sta »hvalila« novi zakonski načrt poročevalec kanonik Iv. Lavrenčič in dr. E. Lampe, kučigazda tega nesrečnega načrta; kot kontra govorniki so se oglašili grof Margheri, dr. Eger, pa napredni poslanci E. Gangl, J. Reisner in dr. V. Ravnihar. Semtertja je prišlo do živahnega prerakanja. Zlasti zadnji trije poslanci so se v temeljnih in stvarnih govorih zavzemali v splošnem za pravice učitelstva. V specialni debati so bili stavljeni mnogi izpreminjalni predlogi. Poslanca E. Gangl in J. Reisner sta se zglasila skoro k vsakemu paragrafu, a njihovi opravičene zahteve niso našle pri večini poslušnih ušes. Le glede pokojnin se izpremeni v toliko, da je vštiven službeni čas po usposobljenostnem izpitu in dve leti

pred izpitom. Kakor mumija je sedel na svojem mestu poslanec Fr. Jaklič, ponositi predsednik »Slomškove Zveze«, oni Jaklič, ki je bil v slabšem času svojega življenja tudi ljudskošolski učitelj. Pač, enkrat se je vzdignil s svojega sedeža, takrat pa je predlagal, naj se veroučiteljem zviša honorar za učne ure. Pridno pa se je vzdigaval s poslanci svoje stranke ob glasovanju vseh onih predlogov, ki so šolstvu in učitelstvu na kvar in naravnost v pogubo. Ta dični zastopnik učitelstva je res najponižnejši in najubogljivejši učenček v strogi dr. Lampetovi šoli! Ob končnem predlogu grofa Margherija, da naj stopi regulacija plač in pokojnin kot provizorij takoj v veljavo, je predlagal dr. Triller, naj se izvrši imensko glasovanje. Klerikalni poslanci so bili s tem speljani na led, kar dokazuje Jakličeva grožnja dr. Tavčarju: »Škandal hočete imeti!« Mirno je vtaknil v žep dr. Tavčarjev odgovor: »Vi me ne morete žaliti!« Sramežljivo je pogoltnil tudi ironični klic dr. Trillerja: »Slava Jakliču!«

Deželnozborska večina je uvedla za učiteljce celibat, tem in samskemu učitelstvu je zmanjšala priboljšek pri triletnicah; uvedla je nanovo disciplinarni svet, proti katerega sklepom ni priziva; osemletno šolsko dobo je skrajšala na šestletno šolsko obveznost; šolskim svetom, zlasti pa učitelstvu je odvzela vsak vpliv; preskrbela je, da učitelstvo vsaj letos ne bo še deležno izboljšanja službenih prejemkov, a državne preodkaze pa bi vseeno rada pobasala v svojo malho. To so torej dobrote, ki jih je dala Slov. ljudska Stranka vsemu kranjskemu učitelstvu brez razlike narodnosti in političnega mišljenja.

Ljudstvu je treba povedati ob vsaki priliki, da je storila to nasilje napram učitelstvu ona stranka, ki zagotavlja, da je najpravičnejša stranka na svetu. Konstatirati pa je treba tudi vsak čas, da spričo državnih preodkazov ne prispeva kranjska dežela prav nič za šolstvo in učitelstvo, pač pa da ima pri tej najnovejši regulaciji še vedno vsako leto blizu pol milijona kron dobička.

Učitelstvo smatra to regulacijo plač za provizorično. Šlo bo dalje po dolgi, trnjevi in nevaležni poti dotlej, da se mu nakažejo službeni prejemki, ki so jih deležni državni uradniki od XI. do VIII. plačilnega razreda. Ob tem trpkem dejstvu se mora kranjsko učitelstvo pridruževati mnenju, katerega zastopa v zadnjem času narodno napredna stranka, da se namreč za kranjsko postavi komisariat. Če pa ne bo konca teh vednih preganjanj in poniževanj, če še to ne bo izmodrilo preslepljenih voditeljev Slov. ljudske Stranke, množiti se bodo morale zahteve učiteljskih organizacij po podražavljenju ljudskega šolstva in učitelstva. Vsaka sila do vremena!

Ne obupajmo! Trpljenje je hudo in vedno huje, a z vztrajnim, neumornim skupnim delom porazimo sovražnika in si ustvarimo sami svojo bodočnost!

Denar je naš — dajte ga nam!

Polemika in drugo.

V 9. številki »Učit. Tov.« predlaga neki tovariš, naj se ustavi polemika o našem programu, in to v par besedah utemeljuje.

Da, pri drugih stanovih ni kaj takega, a drugi stanovi imajo tudi v narodu povsem drugo stališče in učitelstva pač ne more prav nič primerjati s temi.

Ta tovariš svetuje, naj bi pošiljali »mladi« (zakaj v narekovaju?) svoje navsvete pismeno odboru Zaveze in bi se razpravljalo o tem pri Zavezi. To se mi zdi pa povsem izgrešeno. Polemika se je vodila o našem programu, in temeljitega programa ne more ustvariti tisti par ur zborovanja, za to je treba temeljitega študiranja, mnogo časa in vsak nasprotni predlog globoko premisliti, to je pa mogoče le v javni diskuziji — v polemiki. Zavezino zborovanje naj bi šele formuliralo rezultat te polemike.

In tista stara pesem, da »dajemo s tem nasprotnikom orožje v roke«. Obratno, s tem bomo pokazali, da smo skupina duševno močnih poedincev, ki se ne dajo nikjer bagatelizirati, ki želi biti jasna najprej sama s seboj. Zato si s tem tudi ne bomo spleтали nikakega bica, ampak si zgradili močno oporo tudi za vse nadaljne boje navzunan. Pametnemu nasprotniku pa mora to naše resno stremljenje le imponirati, če pa kuje iz te polemike kapital kak za koten »revolveržurnal«, nas mora pa to le vzpodbujati, da smo na pravi poti in da gremo k zmagi.

Po vsem, kar se je doslej razpravljalo, se mi zdi pa popolnoma neumestno ogorčen vzklík: »Naši zasluženi in delavni voditelji naj se kar v zemljo pogreznejo. Zaveza naj se razpusti, saj nima programa.«

Debata in polemika je potekala doslej povsem stvarno, postala je celo temeljita (Hřeščak: V bistrenje pojmov) in se ni dotikala oseb. So pa časih tudi slučaj, ko ni mogoče popolnoma ločiti stvari in osebe. Kdo je kdaj napadal Zavezo, kot tako? Proti temu odločno protestiramo in že tov. Kleinmayr je izjavil, da bo Zaveza nam vsebina (Uč. Tov. št. 7.). Zato se odločno zavarujemo poklonom uničevalci, malkontentje itd. Ne, kovači in zidarji hočemo biti. Če je dosedanji program kaj vreden, bo z lahkoto prenesel vsako kritiko; če ni pa za nič, pa baš sedaj krvavo potrebujemo poglobitve in raztegnitve tega programa, zato moramo vse, ki se udeležujejo polemike in debate radostno pozdraviti. V interesu naše organizacije je, da se polemika nadaljuje in se k njej pritegne čim več tovarišev in naravnost čudno je, da molčijo tovariši, ki bi bili moralno prisiljeni udeležiti se je. Program je morda zadostoval pred 25. leti, danes ga je treba revidirati in poglobiti, vesel znak pa je, da je izšla ta iniciativa baš iz mladih, znamenje, da je naraščaj zaveden. So sicer tovariši, ki kvalificirajo stvar pomnožini sivih las, a to nas ne skrbi in bomo prešli preko teh na dnevni red.

Na Misličah, dne 4. marca 1914.

Fran Erjavec.

Prejemki c. kr. državnih uradnikov po kategoriji D.

Tako bi morale biti regulirane učiteljske plače.

Razred	Stopinja	Stužb. leta	Plača	Aktivitetna doklada
Pred izpitom				
—	—	1.	1000	—
		2.	1000	—
Po izpitu				
XI.	1.	3.	1600	360
		4.	1600	360
		5.	1600	360
		6.	1800	360
	2.	7.	1800	360
		8.	1800	360
		9.	2200	480
		10.	2200	480
X.	1.	11.	2200	480
		12.	2400	480
		13.	2400	480
	2.	14.	2400	480
		15.	2800	600
		16.	2800	600
IX.	1.	17.	2800	600
		18.	3000	600
		19.	3000	600
	2.	20.	3000	600
		21.	3200	600
		22.	3200	600
VIII.	1.	23.	3600	690
		24.	3600	690
		25.	3600	690
		26.	3600	690
		27.	4000	690
		28.	4000	690
	2.	29.	4000	690
		30.	4000	690
		31.	4400	690
		32.	4400	690
		33.	4400	690
		34.	4400	690
		35.	4400	690

Moč paragrafov in kultura.

(Istra.)

Pod tem naslovom je priobčil cenj. »Učiteljski Tovariš« v 8. številki razpravo, ki ima dober namen pomoči, da bi se izboljšal šolski obisk in napredek. Predmet je znamenit in uvaževanja vreden, da moramo biti Goriškemu hvaležni, ker je izprožil javno razpravo o tem. Dovolil bo, da izrečem tudi jaz svoje mnenje s posebnim ozirom na istrske razmere. Ako prav razumem, je Goriški mnenja, da bi se obisk in napredek v šoli izboljšala s tem, da bi se določilo z zakonom, da so vsi analfabeti dolžni služiti eno leto več v vojaški preženčni službi. Sam navaja tehtne vzroke proti, a jih tudi pobija. Jaz bi rekel, da bi določba o 4letnem vojaškem službovanju imela glavno hibo v tem, ker bi zadela samo dečke in ne tudi deklice. Kaj pa z deklicami? One bi lahko izostale iz šole, ker so gotove, da ne bodo vojakinje. Naš kmet je že tako onega starega mnenja, da ženski ni potreba niti čitanja. In vendar pravi slovenski pregovor: »Žena drži hiši tri vogle.« Francoski cesar Napoleon I. je rekel: »Dajte mi dobrih mater in svet vam

preobrazim!« Gotovo ne bodo dobre go-spodinjje in dobre matere one ženske, ki so neizobražene, zato mora biti naša sveta dolžnost, da se uredi obisk ljudske šole tako, da lahko dobe in ne le lahko, ampak morajo dobiti tudi ženske vsaj ono izobrazbo, ki jim jo lahko poda ljudska šola.

Nekateri so mnenja, da bi se pobil analfabetizem, ako bi se dalo volilno pravico samo onim, ki znajo pisati in brati. Tudi s to določbo bi se zadelo pri današnjih razmerah samo moške; zakaj države se odločno branijo dovoliti volilno pravico ženskam. Ali ne vidimo, s kako vztrajnostjo se borijo zato na Angleškem sufragetke in vendar do danes brez uspeha? Italija je imela do novejšega časa volilni zakon, da niso smeli voliti analfabeti, a analfabetizem je vendar le rasel in cvetel. Najbrž je bilo to povod, da je dala volilno pravico tudi analfabetom.

Te male poteze nam kažejo, da pobija analfabetizem le dobro urejena in vzdrževana ljudska šola. Avstrijski ljudskošolski zakon je kolikortoliko dober, in šola, ki bi bila urejena strogo po tem zakonu, bi gotovo dosegla svoj namen. Zadalo se ji je prvi in občuten udarec s tem, da se je skrajšalo šolsko dobo z osmih na šest let, ker nadaljevalni tečajji imajo tako majhne uspehe, da se jih ne more upoštevati. Res so bili izgovori, da potrebuje kmet otroke od 12. leta naprej pri svojem delu. Ta izgovor je tako neresničen, da mu nihče ne veruje. Le poglejte v Istro. Tam poreče kmet, da so taki otroci prešibki za kopanje, a druga dela, poreče, je treba tako previdno opravljati, da se jih ne sme zapupati takim otrokom.

Meni se zdi, da je bil drug povod za skrajšanje šolske dobe. § 59. drž. šol. zakona določuje, da se jma povsod ustanoviti ljudska šola, kjer izkaže povprečnica petih let 40 otrok. Štejmo vseh 8 let in videbomo, da bi morala imeti skoraj vsaka vas svojo šolo, a vse naše enorazrednice bi se morale razširiti in dvorazrednice bi morale dobiti vsaj še po en razred. Tega ni potreba, ker se ne šteje otrok dveh let. To je pravi vzrok za skrajšanje šolske dobe in ne kmetiško delo.

Res je, da določujejo zakoni ter šolski in učni red, da morajo otroci doseči predpisano znanje, ako hočejo biti deležni te olajšave, a tega se nihče ne drži. Kadar dovrši otrok dvanajsto leto, ga puste v nadaljevalni tečaj, ne oziiraje se na to, ali zna kaj ali ne zna nič. Tako dela večina učitelstva in tako delajo šolske oblasti, zato pa je mnogo otrok in staršev, ki so mnenja, da je dovolj, ako otrok 6 let pohaja šolo in to tudi, če se popolnoma nič ne uči. To bi ne smelo biti. Tu bi morala nastopiti moč paragrafov.

Pred vsemi mi je navesti 2. odst. § 21. drž. zakona z dne 2. maja 1883., ki pravi: »Izstopiti iz šole sme učenec vendar samo takrat, kadar zna najpotrebnejše, kar je zapovedano za ljudsko šolo, namreč: vero, brati, pisati in računati.« Iz tega je razvidno, da odpadejo vse druge olajšave za onega, ki se ni naučil zgoraj navedenih predmetov. K temu je določilo ministrstvo v šolskem in učnem redu 2. odst. § 95. sledeče: »Deželno šolsko oblastvo naj z ozirom na učni načrt določi, katere vednosti v teh predmetih je šteti za najpotrebnejše.« Naš deželni šolski svet je v svojem odloku z dne 31. avgusta 1906, št. 2420, določil sledeče: »Kot najpotrebnejše vednosti v čitanju, pisanju in računstvu je smatrati one, ki so določene v učnih načrtih za Primorsko, kot učni smoter za 6. šolsko leto razdeljene enorazredne ljudske šole.« Da nam bo umljivo, moramo navesti, kar predpisuje iz teh predmetov, primorski učni načrt, t. j. čitanje: »Gladko in dobro čitanje, pojasnevanje besed in tvarine; pripovedovanje vsebine in razvrstitve misli v berilih. Učenje na pamet.« — Pisanje: »Dovrševanje v pisavi. Rimske številke.« — Računstvo: »Po krajevnih razmerah in prihodnjem poklicu učencev naj se gleda posebe na kmetijske, obrtne in pri deklicah na gospodinjiske račune. Merjenje in računanje ploskev in teles.«

Kakor da bi bil vedel minister, da bodo nekateri otroci in njih starši malomarni, je določil v 1. odst. § 99. šolskega in učnega reda: »Ako sklene učiteljska konferenca, da otrok ne ustreza zahtevam državnega zakona o ljudskih šolah, je izročitev izpričevala opustiti. Otrok je dolžan nadalje hoditi v ljudsko šolo.« t. j. čez štirinajsto leto svoje starosti. In § 100 določuje, da je izročiti odhodno izpričevalo le onim otrokom, ki jih spozna krajna učiteljska konferenca, da so duševno nezmožni; torej ne onim, ki niso napredovali zaradi svoje malomarnosti ali zaradi nerednega obiska šole. Teh paragrafov bi se moralo držati vse učitelstvo in šolske oblasti, in izboljšal bi se obisk šole in napredek. To pa se danes ne godi in le redek učitelj je, ki se zaveda v tem oziru svoje dolžnosti, a je zaradi tega še on pre-